

ДВА ВАЖЛИВИХ ЧИННИКИ «ЗЕЛЕНОГО ЗРОСТАННЯ» УКРАЇНИ

У статті обговорено два важливі і актуальні фактори для стабільного зближення України з Європою у галузі екології. Перший із них — проведення робіт щодо захисту довкілля із використанням відповідних систем менеджменту (СМ). Другий — це підготовка та сертифікація фахівців із екологічного управління за стандартами та схемами, прийнятими у ЄС та світі.

Світова спільнота з кожним роком виявляє все більший інтерес до охорони довкілля, забезпечення сталого розвитку країн і регіонів, захисту інтересів майбутніх поколінь. Входження України до міжнародного співтовариства, запровадження ринкових методів управління, вимагає знання і дотримання сучасних єдиних норм і правил у сфері екологічної діяльності. У зв'язку із цим у нашій країні велика увага приділяється адаптації екологічного законодавства України до законодавства ЄС.

Ця робота ведеться здебільшого з європейськими директивами, які стосуються конкретних екологічних параметрів забруднення води, повітря, ґрунту, викидів небезпечних речовин тощо. Однак для стабільного виконання екологічних вимог недостатньо працювати лише із технічними параметрами у галузі екології. На наш погляд, велике значення мають два наступних фактори.

По-перше, це ведення робіт щодо захисту довкілля із використанням відповідних СМ, як на рівні підприємств, так і на рівні держави. Такий підхід дозволить працювати дійсно «системно», з дотриманням необхідних правил і норм, проводити постійний моніторинг параметрів результативності та ефективності діяльності, вчасно виявляти й усувати невідповідності та їх причини, постійно удосконалювати всі види діяльності. Недарма міжнародні організації зі стандартизації велику увагу приділяють не лише розробленню стандартів на методи контролю компонентів довкілля (повітря, води, ґрунту), але і на розроблення комплексу стандартів на системи екологічного менеджменту.

Щоб переконатися у правильності цього твердження, розглянемо, що собою представляють СМ і зупинимося на вимогах до них у сфері екології.

СМ — це сукупність правил, яким має задовольняти організація, щоб працювати стабільно, досягати своїх цілей і постійно удосконалюватися. Це інструмент, який допомагає головному «менеджерові» організації — першому керівнику (директору, голові правління, міністру, президенту) «добре» керувати своєю організацією. Для того, щоб переконатися у відповідності своєї СМ вимогам одного або декількох стандартів, організація може пройти перевірку в органі з сертифікації. Отримання відповідного сертифікату може бути корисним для організації, але не є для неї основною метою. Суть усіх СМ полягає в тому, що для досягнення результатів, які відповідають заданим критеріям, необхідно визначити відповідні критерії для видів діяльності, від яких залежить бажаний результат.

Потрібно зробити ремарку: СМ є скелетом, на який повинні нанизуватися відповідні рішення, пов'язані з поліпшенням діяльності. Але раціональність і обґрунтованість цих рішень стандартами не встановлюються, бо вони є результатом творчого процесу. Тому реалізація потенційних можливостей СМ залежить не лише від виконання усіх передбачених стандартами вимог, а й від кваліфікації, творчих здібностей, професійних знань і досвіду персоналу організації, про що йтиме мова у другій частині статті.

Розглянемо коротко вимоги основного міжнародного стандарту в галузі екології — «14001:2004» ▶

Системи екологічного керування. Вимоги та настанови щодо застосовування. Як і в інших СМ, все починається з Політики, що визначає основні напрями удосконалення діяльності організації у сфері екології. Центральним поняттям у системі екологічного менеджменту (СЕМ) є екологічний аспект. Це елемент діяльності, продукту або послуг організації, який може взаємодіяти з навколишнім середовищем. ISO 14001 розглядає переважно ті аспекти, які мають негативний вплив на навколишнє середовище, і на які організація може впливати. Зазначимо, що аспекти можуть бути прямими і непрямими. До прямих аспектів належать безпосередні впливи процесів діяльності на довкілля — викиди в атмосферу, використання природних ресурсів, сировини і матеріалів, утворення відходів, скидання стічних вод тощо. До непрямих — вплив результатів процесів на довкілля, наприклад, результати проектування продукції і процесів, результати управлінських рішень, вплив на довкілля продукції організації, необхідність її утилізації в кінці життєвого циклу тощо. Організація повинна визначити всі свої екологічні аспекти, а потім виділити серед них суттєві, тобто ті, які найбільш сильно впливають на навколишнє середовище. Стандарт не дає методу виявлення суттєвих аспектів, його визначає для себе сама організація. Зазвичай при цьому враховується ймовірність здійснення несприятливого впливу на довкілля та його тяжкість. Для кожного суттєвого екологічного аспекту організація повинна визначити цілі і завдання щодо його зменшення або усунення, а також заходи щодо їх досягнення і вирішення. Процедура виявлення, оцінення та зменшення екологічних аспектів треба щорічно повторювати. Організація повинна визначати, які законодавчі, нормативні чи інші вимоги в галузі екології вона повинна виконувати, аналізувати, чи виконуються вони, та визначити дії у разі їх невиконання.

В організації повинні бути розподілені відповідальність і повноваження у галузі екології. Персонал, діяльність якого може впливати на довкілля, повинен проходити відповідне навчання, знати екологічну політику, аспекти, пов'язані з його діяльністю, важливість виконання процедур щодо зменшення екологічних впливів та наслідки їх невиконання. Повинні бути організовані внутрішні і зовнішні комунікації, що стосуються екології. Для тих видів діяльності, які пов'язані з суттєвими екологічними аспектами, повинні бути визначені дії з відстеження величини впливів і дії, які необхідно виконувати, якщо вплив перевищить певний рівень. Повинна бути розроблена процедура дій організації у разі виникнення аварійної ситуації. Як і в усіх СМ, необхідно розробити та підтримувати в актуальному стані відповідну документацію, проводити постійний моніторинг діяльності. У випадку виявлення невідповідностей або потенційних невідповідностей слід здійснювати корекції (ви-

правлення невідповідностей), коригувальні дії (усунення причин виявлених невідповідностей) або запобіжні дії (усунення причин потенційних невідповідностей). Слід регулярно проводити внутрішні аудити та аналіз екологічної діяльності з боку керівництва.

У реальному житті організації одночасно ставлять собі цілі у багатьох сферах (якість продукції, екологія, охорона праці, інформаційна безпека тощо). Тому СМ повинна допомагати збалансовано досягати їх. Для кожної з відповідних сфер існують свої міжнародні стандарти. Але, на нашу думку, має сенс будувати не кілька незалежних СМ у різних сферах, а одну інтегровану. Справа в тому, що для усіх цих сфер загальними є: місія, бачення, цінності; стратегія розвитку; структура процесів; персонал; ресурси (фінансові та інші); документація; внутрішні аудити; коригувальні та запобіжні дії; аналіз з боку керівництва. А для прийняття збалансованих рішень повинна одночасно аналізуватися уся важлива для організації інформація, що є можливим саме в інтегрованій системі.

Для демонстрації правильності тези, висловленої на початку статті, відзначимо, що для СЕМ європейські регламенти можуть служити нормативними вимогами, а їх порушення можна вважати істотними екологічними аспектами, на постійне усунення яких і спрямовані такі системи.

СМ може допомогти персоналу організації досягти обраних цілей, але вона може виконати цю роль лише у випадку, якщо персонал, який працює у системі, має необхідну кваліфікацію.

Таким чином ми підійшли до другого важливого фактору стабільного виконання європейських екологічних вимог в Україні. Це ведення робіт щодо захисту довкілля кваліфікованими фахівцями, навченими відповідно до міжнародних вимог і сертифікованими незалежними акредитованими органами сертифікації персоналу.

Отже, розглянемо європейський підхід до сертифікації персоналу.

Європейською організацією якості (ЕОQ), що працює під егідою Європейської Комісії (ЄК), розроблено Гармонізовану схему сертифікації персоналу, включену до Політики ЄК. Її мета — досягти загального визнання кваліфікації персоналу і встановити загальний порядок його сертифікації. Схема сертифікації персоналу забезпечує єдність підходів до процесу в країнах ЄС і за його межами. Основою цієї схеми є сертифікація персоналу шляхом регулярного підтвердження кваліфікації незалежною третьою стороною, яка пройшла процедуру офіційного визнання і є національним представником ЕОQ у своїй країні.

Визнання компетентності на європейському рівні є величезною мотиваційною силою для фахівців і спонукає їх постійно розвивати свою професійну компетентність. Для гарантії можливості порівняння компетентності сертифікованих фахівців підхід ЕОQ

ґрунтується на ясно описаній схемі сертифікації, що включає докладний опис компетентності та процедури для органів сертифікації.

Реєстр сертифікованих фахівців EОQ ведеться за дорученням ЕК та містить понад 70 000 спеціалістів. Підготовка фахівців на міжнародному рівні має велике значення у вирішенні завдання досягнення визнання України в європейському просторі.

Схема сертифікації персоналу EОQ містить на сьогодні 34 кваліфікації, з них 5 мають відношення до екології. Коротко розглянемо вимоги EОQ до двох із них — менеджер та аудитор СЕМ.

Менеджер СЕМ EОQ повинен бути сприйнятливим, прихильним до якості, чесним, лояльним, кваліфікованим, готовим сприймати і вчитися новим технологіям, мати організаторські здібності, демонструвати здатність працювати у команді, усвідомлювати сутність екології та можливі наслідки і ризики своєї діяльності.

Менеджери СЕМ повинні мати загальні знання і навички на рівні вищої освіти та чотири повних роки робочого досвіду, два із яких у сфері екології. Вони повинні бути здатні застосовувати загальні знання СМ, технологій, знати культурні норми, мати комунікативні навички на відповідному рівні. Повинні вміти оцінювати СЕМ, пов'язані зі стандартами та нормативними документами і застосовувати відповідні екологічні методи управління, що включає у себе такі знання та навички:

- знання і розуміння екологічних наук і технологій;
- здатність виявити та оцінити технічні й екологічні аспекти продукції, послуг і видів діяльності;
- знання і розуміння застосування відповідних інструкцій, законів, стандартів, враховуючи системи екологічного менеджменту;
- знання і навички роботи в інтегрованих СМ;
- знання методології аудиту та здатність управління процесом внутрішнього аудиту.

Менеджер повинен мати навички роботи на професійних або технічних посадах, пов'язаних з розслідуваннями та вирішенням проблем, спілкуванням із керівниками, професіоналами, експертами, клієнтами, зацікавленими сторонами. Він повинен прийняти і підписати Кодекс професійної поведінки EОQ.

Аудитор СЕМ повинен володіти всіма знаннями і навичками менеджера та мати:

- здатність ясно викладати концепції та ідеї усно і письмово;
- міжособистісні навички спілкування, такі як дипломатичність, такт, здатність слухати, що сприяє ефективності та результативності проведення аудиту;
- здатність зберігати незалежність і достатню об'єктивність для забезпечення відповідальності аудитора;
- практичні організаційні навички, необхідні для ефективного і результативного виконання аудиту;

- здатність приходити до розумних висновків, ґрунтуючись на об'єктивних доказах;
- здатність чуйно реагувати на звичаї та культуру країни або регіону, де проводиться аудит.

Аудитори повинні мати глибокі та актуальні знання практики аудиту і здатність застосовувати навички менеджменту, необхідні під час проведення аудиту відповідно до вимог стандарту «ISO 19011:2011. Настанови щодо здійснення аудитів систем управління». Вони повинні вміти виконувати аудити першої, другої та третьої сторони на відповідність стандарту ISO 14001 та орієнтуватися на вимоги стандарту «ISO/IEC 17021:2011. Оцінка відповідності. Вимоги до органів, що здійснюють аудит і сертифікацію систем менеджменту», де це необхідно. Аудитори повинні вміти:

- аналізувати компетентність членів аудиторської групи;
- отримувати і повністю оцінювати фактичні дані;
- залишатися вірними меті аудиту та бути неупередженим;
- проводити аудит, незважаючи на відволікаючі дії;
- концентрувати увагу на процесі аудиту;
- робити обґрунтовані висновки у звіті аудиту;
- компетентно планувати і керувати процесом аудиту, враховуючи потенційні конфлікти інтересів;
- ефективно реагувати у стресових ситуаціях;
- робити правильні висновки на основі доказів і спостережень у ході аудиту;
- реагувати правильно, перебуваючи під тиском;
- підтримувати коректні відносини між членами аудиторської групи і тими, кого вони перевіряють;
- постійно оцінювати ефективність проведення аудиту та особисто брати у ньому участь;
- ставитися до осіб, які перевіряються, так, щоб найкращим чином досягти мети аудиту;
- проводити аудит, використовуючи певні методи і технології.

Навчання менеджерів (150 годин) та аудиторів (додатково 40 годин) повинно включати всі теми, відповідно до кваліфікаційних вимог. Навчання має складатися з лекцій та роботи слухачів у групах. Остання повинна становити половину часу навчання. При цьому слухачі вчать прийомам модерації, спільного пошуку вирішення завдань, наочному оформленню отриманих результатів, виступу перед аудиторією та веденню дискусії, оцінюванню виступу своїх колег за певними критеріями (правильність і повнота виконання завдання, якість оформлення ілюстративного матеріалу, вербальна і невербальна поведінка доповідача, його відчуття часу). Багаторічний досвід проведення подібних занять дозволяє сказати, що така групова робота найбільше подобається слухачам і дозволяє краще засвоїти матеріал (людина запам'ятовує 30 % того, що почула, 50 % того, що побачила, 70 % того, що

сама зробила, і 90 % того, що зробила і розповіла іншим).

Іспити для менеджера та аудитора СЕМ складаються із письмової та усної частин з певними критеріями оцінювання. У кожному з іспитів претендент повинен набрати не менше 60 % балів. Якщо дозволяє склад групи претендентів, усний іспит може проходити у формі групового вирішення завдання, при цьому перед екзаменаторами відповідає модератор, який керував роботою групи.

Оцінювання претендентів відбувається за критеріями, описаними вище, кожен із яких має свою бальну оцінку. Щоб успішно скласти іспит потрібно набрати не менше 60 % балів.

Зрозуміло, що використання у роботі з гармонізації екологічних підходів України та ЄС спеціалістів, що мають кваліфікації менеджерів та аудиторів, вимоги до яких були описані вище, значно прискорить цю роботу, зробить її справді системною і в результаті — успішною.

Ю. Кабаков, кандидат технічних наук, директор Органу сертифікації персоналу, Українська асоціація якості, м. Київ

НОВИНИ CEN, CENELEC

CEN та CENELEC відзначили роль людей похилого віку та стандартів у зростанні «Срібної економіки»

12 червня 2014 року у Стамбулі (Туреччина) Європейські організації зі стандартизації працювали з бізнесом та іншими зацікавленими сторонами, зокрема групами, що представляють громадян похилого віку та споживачів, аби розробити стандарти для літніх людей, які відповідатимуть потребам цієї групи населення та підтримати зростання срібної економіки в Європі.

«Як стандартизація може підтримувати срібну економіку» — головна тема Саміту, організованого CEN та CENELEC (дві організації з європейської стандартизації) разом із TSE (Турецький національний орган зі стандартизації). У заході взяли участь понад 200 делегатів, зокрема лідери національних, європейських та міжнародних організацій зі стандартизації, представники турецького уряду, Європейської комісії та інші зацікавлені сторони. Європа переживає значний демографічний зсув, бо що мільйони людей, які народилися після 1945 року, стають старшими. Середня очікувана тривалість життя зростає завдяки досягненням у сфері охорони здоров'я та медичних наук. Результатом цих змін є те, що число людей старше за 65 років, за останні 50 років збільшилось удвічі.

Дійсно, у 2025 році очікують, що літні громадяни (старше за 65 років) становитимуть принаймні 20 % населення у більшості європейських країн. Поняття «срібна економіка» стосується широкого кола заходів щодо задоволення потреб літніх громадян і клієнтів. Вона охоплює помешкання та довілля, здоров'я та безпеку, транспорт та інформацію, комунікаційні технології та різноманітні розважальні заходи, різні види послуг, наприклад, з догляду вдома тощо. Саміт у Стамбулі відкрив Хулуси Сентюрк, Президент Турецького інституту стандартів (TSE).

Тему срібної економіки започатковано Еббе Йохансен, віце-президентом AGE Platform Europe, яка представляє інтереси літніх громадян у європейських інститутах. Віце-президент європейської комісії Нелі Крус окреслила охорону здоров'я як сферу, де стандарти можуть сприяти поліпшенню життя літніх громадян; економічні вигоди, які Європа зможе отримати після злиття з глобальною «срібною економікою», становлять приблизно 3 трлн євро щорічно. За словами віце-президента Крус: «Срібло є новим золотом!».

Делегати дізналися щодо різних напрямків робіт у галузі стандартизації, розвитком яких займалися CEN та CENELEC спільно з відповідними зацікавленими сторонами, зокрема «Проект (дизайн) для всіх» та «Доступність в антропогенному середовищі», а також так звані smart homes інтелектуальні будівлі («Електронні системи будинків та споруд»). CEN та CENELEC також спільно з ETSI розробляють стандарти на доступність продукції та послуг у домені інформаційно-комунікаційних технологій, а також у галузі «Інтелектуальні та ресурсо-зберігаючі міста та спільноти».

Висновки підвів Президент CEN, Фрідріх Смаксвил: «Демографічний зсув у Європі є однією з основних проблем нашого суспільства і державних послуг та надає великих можливостей для компаній, готових і здатних задовольнити потреби літніх споживачів. Це величезна можливість для європейських організацій зі стандартизації показати, що наші стандарти можуть сприяти задоволенню потреб літніх громадян і споживачів». Підсумки саміту CEN та CENELEC допоможуть активізувати співпрацю з усіма відповідними зацікавленими сторонами та розробити ще багато стандартів для літніх людей у найближчі роки. ■